

TOMISLAV JONJIC
ZAGREB

**KAKO JE STVARANA NEGATIVNA SLIKA O
NADBISKUPU STEPINCU I CRKVI**
(S a Ź e t a k)

U sklopu priprema za prekrajanje komunističke Jugoslavije u državu s otvorenim velikosrpskim predznakom, sredinom 80-tih godina prošlog stoljeca pojavio se niz zlokobnih spisa: od *curenja* Memoranduma SANU do pretiska Novakova masonsko-komunističkog pamfleta *Magnum crimen*. U nizu tih spisa pojavila se i knjiga jednog publicista, pod naslovom «Alojzije Stepinac – zlocinac ili svetac?». Iako je njezin naslov uoblicen kao pitanje, nema sumnje da nije bilo nijednoga citatelja ili prolaznika koji bi tu knjigu ugledao u izlogu, a da ne bi odmah znao kako je pitanje iz naslova retoricko.

Jer u doba komunističke Jugoslavije takva se dvojba o zagrebackom nadbiskupu, kardinalu dr. Alojziju Stepincu nije mogla pojaviti, niti se takvo pitanje moglo postaviti. Unatoc otporu pretežne većine katoličke hijerarhije i klera, unatoc masama koje su hodocastile iza glavnoga katedralnog oltara, i unatoc tomu što su se s napetošću cekale i onda prepricavale propovijedi kardinala Kuharica «sa Stepinceva groba», za režim nije bilo dvojbe: Stepinac je zlocinac.

Zašto je bilo tako?

Promatrano iz vizure nositelja komunističke ideologije, nadbiskup Stepinac je bio *neprijatelj naroda* i *zlocinac* već samim time što je bio katolički prelat i bezuvjetno odan Svetoj Stolici. Buduci da je za komunizam uklanjanje religije i crkve nužna pretpostavka uništenja građanskoga i stvaranja komunističkog društva, represija prema crkvama, a osobito prema Katoličkoj, sastavni je dio tehnologije preuzimanja i ocuvanja vlasti. Da je antiteizam neizostavni sastojak komunističke propagande, Crkva je odmah uocila. Papa Pio IX. je još sredinom XIX. stoljeca u enciklici *Qui pluribus* osudio «užasan nauk komunizma», a u enciklici *Quanta cura* među 80 onodobnih zabluda koje s katoličkog stajališta treba odbaciti, svrstao je i socijalizam i komunizam kao «skrajnje pogubne zablude». Crkva je trajno ostala na tom stanovištu, a katolički su svećenici i katolički pisci i u Hrvata bili među prvima koji su argumentirano ukazivali na pogubnost komunističke ideologije. Oni su u prvoj polovici XX. stoljeca, a osobito između dva svjetska rata, objavili niz knjiga i studija, kojima se argumentirano dokazuje da komunizam nije ideologija oslobođenja i slobode, nego baš naprotiv, ideologija koju neminovno prate nasilje, glad i ropstvo.

Događaji u Meksiku i Španjolski građanski rat, sa strahovitim komunističkim progonima i pokoljima katoličkih svećenika, pokazuje da komunisti *misle ozbiljno*. A uz tu neizbježnu, opću filozofsko-ideološku nepomirljivu suprotnost, na ovim našim hrvatskim prostorima postoji još jedna važna okolnost. Ovdašnji su komunisti skoro bez iznimke smatrali kako je jugoslavensko-balkanski okvir jedina formula za rješenje

hrvatske jednadžbe. Radi toga se Katolickoj crkvi predbacivalo onda, a predbacuje joj se i danas, da su njezini svećenici i redovnici uoci i u doba Drugoga svjetskog rata zagovarali pravo hrvatskog naroda na državnu neovisnost. Svoju odlucnost da to pravo svog naroda neodstupno brani, nadbiskup Stepinac je izrazio i onom poznatom recenicom sa sudenja: «*Hrvatski se narod plebiscitarno izjasnio za hrvatsku državu, i ja bih bio ništarija da nisam osjetio bilo svog naroda koji je bio rob u bivšoj Jugoslaviji!*»

Da bi Katolicku crkvu u Hrvatskoj slomio, režim ju je svim silama nastojao odvojiti od Svete Stolice. O tome je prigodom susreta s predstavnicima katolicke hijerarhije otvoreno govorio Tito, o tome je bez okolišanja pisao Bakaric kao predsjednik vlade Federalne Hrvatske (koja se češće naziva federalnom, negoli državom!). Komunisticki su se internacionalisti u jeku pregovora o sudbini Istre pokušali poslužiti i naizgled nacionalnom retorikom.

Tijekom predavanja koje je održao 25. rujna 1946. u Studentskom domu u Zagrebu, Bakaric je «*vrhove katolicke crkve*» u Hrvatskoj nazvao «*agenturom okupatora u toku rata*», dodajuci da oni ocito «*žele ostati i dalje strana agentura*». Problematicirajuci doktrinarni marksisticki pristup religiji, on se oslanja na Engelsa i na Lenjina koji još 1909. otvoreno poziva na borbu protiv religije, jer je to, kaže Bakaric, «*abeceda citavog materijalizma, dakle i marksizma*». I dalje, ne ostavljajuci dvojbu, Bakaric nastavlja: «*I naša Partija temelji svoju politiku na istim nacelima*».

To su razlozi zbog kojih je partizansko-komunisticki pokret od samih pocetaka nasrtao na katolicke svećenike, redovnike i redovnice. Stotine i stotine su poubijane na najokrutniji nacin. Da bi se ti zlocini mogli opravdati pred tzv. demokratskom medunarodnom javnošcu, žrtve su proglašavane zlocincima, razbojnicima i koljacima, a u nekim se slucajevima – nerijetko i unatrag – vec izvršeno smaknuce pokušavalo zaodjenuti u pravne forme, tobožnjim vodenjem istraga i sudenja odnosno donošenjem presuda.

U stvarnosti, mržnja i osveta su se ne samo propovijedale, nego i izvršavale. Jedan od vodećih *agitpropovaca* – književnik Joža Horvat – kojega smo i nedavno imali prigodu gledati dok pri predavljanju reprinta «*Dokumenata o protunarodnom radu i djelovanju jednog dijela katolickog klera*» majesteticno prosipa svoj *pravedni antifasisticki* gnjev, u noveli *Lucija*, objavljenoj pocetkom 1945. u *Naprijedu*, zahtijeva: «*...Drugovi, bijte još jace, još jace, još mnogo jace! Zaglušite mi uši tutnjavom, umirite mi srce osvetom!*». Ta je novela jedno od mnogih kvaziliterarnih i kvaziumjetnickih djela kojima su književnici poput Jože Horvata, Ivana Doncevicca ili Radovana Zogovica i karikaturisti poput Fadila Hadžica, Nikole Mucavca, Alfreda Pala, Vilima Cerica i drugih, u to doba i u godinama koje ce slijediti, zagovarali mržnju i osvetu.

Svoje pozive na progon opravdavali su brojnim tekstovima objavljenima u komunistickom tisku još prije preuzimanja vlasti. U njima se uporno – bez navodenja ikakvih dokaza – tvrdi kako su crkveni ljudi izravno sudjelovali u zlocinima ili su ih pomagali. Pišuci o ratnim zlocinima, partijski *Naprijed* u travnju 1945. piše: «*...Na tom gnjusnom poslu okupator je naišao na punu podršku sveukupne reakcije u Bosni, medu kojom je vidno mjesto zauzimao i jedan dio katolickog svećenstva na celu sa sarajevskim nadbiskupom Ivanom Šaricem. Poznati su primjeri fratra Filipovica, kasnijeg jasenovackog koljaca, kao i podmukla i ubojita rabota jednog dijela franjevacca, o cijoju su sramnoj ulozi u raspirivanju bratoubilacke borbe pronadeni mnogobrojni dokumenti u franjevacckom samostanu prilikom nedavnog oslobođenja Širokog Brijega. Pod uplivom*

tih ustaških izroda došlo je već 1941. godine do strahovitih krvoprolica nad srpskim narodom u Zapadnoj Bosni i u Hercegovini».

Stotine je ovakvih tekstova objavljeno u jugoslavenskome komunističkom tisku tih godina. I kad zaredaju sudenja stvarnim i navodnim ratnim zločincima, tzv. suradnicima okupatora i križarskim jatacima, redovito će se među optuženicima i osuđenima naci koji svećenik ili bar bogoslov. I uvijek će to biti povod da se prozove i optuži Crkvu. Od širenja takvih monstruoznih laži do fizičkog obracuna, koji je imao obuhvatiti ne samo tobožnje pocinitelje zločina, nego i «narodne neprijatelje» i «izdajice» uopće, nedostajao je samo jedan korak. Iako dostupni zapisnici Politbiroa CK KPH sugeriraju da su komunističke vlasti u politici protiv «popova» (kako su oni govorili) nastupale obazrivo, vodeći računa o odjeku u međunarodnoj javnosti, otvorenih poziva na obracun zapravo nije nedostajalo.

Na tzv. mitingu u Zagrebu, 17. svibnja 1945., Karlo Mrazović je zatražio: «*Prema tim zločincima ne može biti milosrdja!*» Još brutalniji bio je zahtjev druge perjanice tzv. hrvatskog antifašizma, Marka Belinica, na velikoj sindikalnoj konferenciji u Zagrebu, 18. svibnja 1945.: «*...Ova država je naša, u njoj imamo pravo mi. Ona će biti onakova kakovu ćemo je urediti sami. Nemamo se, drugovi, cega plašiti. Ja bih vam preporučio, da zgrabite sve fašističke elemente sutra ujutro, ili još sada, ako se neki nalaze ovdje među vama, za vrat, treba ih maknuti. Borili smo se za narodnu demokraciju i treba da naš narod osjeti da on isključivo ima pravo. Fašističke tipove, koji su skriveni po kojekakvim rupama, naša je dužnost, radnička dužnost, da ih pronadjemo i uništimo. Svima treba biti jasno, da će u našoj državi postojati pravda i zakonitost, ali za fašiste zakona u našoj državi nema. Jedini zakon koji ćemo primijeniti na njih jeste – kuršum. Nema pravde za one, koji su stvarali bezakonje, koji su rezali grudi majki, koji su palili naša sela. Oni nemaju nikakova prava, da se pozivlju na demokraciju. Drugarice i drugovi! Hocu da vam kažem, da je u vašim rukama sve, da procistite odmah danas, vaša poduzeca od fašističkih zlotvora. Radnici imaju puno pravo da ih na licu mjesta likvidiraju, bez obzira na to, da li će netko reci da li imaju dozvolu od komande grada. Mi smo tu dozvolu stekli tokom teške i krvave borbe...»*

To se nije odnosilo samo na pripadnike Hrvatskih oružanih snaga. Prijetnja je bila upućena i Macekovim pristašama koji su odbijali suradnju s komunistima, ali i Crkvi. Odmah po dolasku u Zagreb pjesnik Vladimir Nazor otvoreno je optužio Crkvu da se ne raduje pobjedi partizana – koju je, kao što znademo – pratio pokolj desetaka tisuća hrvatskih vojnika i civila, žena, djece i staraca. Uz njegove riječi od 16. svibnja 1945. («*...Zazvonite i vi šutljiva kaptolska zvona u ovome casu veselja hrvatskoga naroda...»*) tjednik *Naprijed* je objavio karikaturu na kojoj je prikazan umorni zvonar «Lojzek» - što je jasna aluzija na nadbiskupa Stepinca – koji kaže: «*Mnogo sam se nazvonil zajednih cetiri leta*».

Nije bilo nikakve dvojbe da je i nadbiskup Stepinac svrstan u «izdajice». Svega par dana nakon ulaska u Zagreb, na mitingu održanom na Jelacicevu trgu 11. svibnja 1945., na kojem su govorili I. Gošnjak, K. Popović, Slavko Komar, V. Holjevac, M. Belinic i drugi (sve – kako vidimo – *nove paradigme našega patriotizma* u koje bismo se trebali ugledati), Belinic je otvoreno prozvaio nadbiskupa kao izdajicu i krvnika: «*...Uzalud pokušaji raznih izdajica naših naroda, uzalud klanja, ubijanja, vješanja, uzalud izdajnička politika Maceka, Stepinca koji su do nedavna tvrdili da hrvatski narod ne će biti oslobođen pod vodstvom maršala Tita. Zagreb danas odgovara i Stepincu,*

odgovara Maceku, odgovara krvnicima i izdajicama naših naroda da je išao putem svoje borbe, putem, kojeg je oznacio sin našeg pitomog Hrvatskog Zagorja, naš voljeni vodja maršal Tito, putem kojim je došao do svoje slobode...»

I ma koliko su hrvatski biskupi pokušavali spasiti što se spasiti dade, brutalni je obracun bio neizbježan.

Crkva ga je mogla izbjeći samo u slučaju da je okrenula leđa vlastitom narodu, da je izdala vlastito poslanje, da je prestala biti Katoličkom crkvom. To se, hvala Bogu, nije dogodilo: otpor Katoličke crkve jugoslavenskomu komunističkom režimu, olicen u žrtvi nadbiskupa Stepinaca, otpor na koji – kako je nedavno primijetio jedan talijanski povjesničar na stranicama *Glasa Koncila* – nisu s odobravanjem gledali ni svi iz same Crkve, bez ikakve je sumnje jedna od najsvjetlijih stranica naše narodne i vjerske povijesti. U prvom redu zahvaljujući njemu ostali smo i opstali i kao Hrvati i kao katolici!

(Cjeloviti članak će biti objavljen u zborniku radova sa znanstvenog skupa, koji se ima pojaviti do sredine 2008.)